

Kūrybinės raiškos konkursui 2022 „Eilėraščio menas ir jo interpretacija“, skirtam Vandos Zaborskaitės atminimui

Sigitas Geda. Maironio mirtis

Šeštasis sonetas

Tai pasaka, gal Robinzono Kruzo
Gyvenimas, taip graudžiai sugalvotas...
Man liko tik vienatvė, siaubo plotas,
Vaikystė, jūron plaukiančios medūzos.

O kur jų uostas? Kur namai? Tėvynė?
Kur sakalas? Tie paukščiai mėlynsparniai
Iš Putino poezijos? Tik vieną juodą garnį
Šaltam kape gal būsiu prisiminęs.

Man gaila – ko? Aš net nesu sutepęs
Žiūrėjimu šio didelio pasaulio,
Ir mano kapas – tai tik mano kapas.

Kur savo bruožus geistų dar išsaugot?
Su visata kaip deimantas sutapęs,
Aš nelaikau net lapo – sniego saujoj.

1984-1985

Kaip laimingas bilietas iškrenta pasirinktas šeštasis iš devynių su epitafija. Parašytas pagal laiko juostą vėliau gyvenusio poeto Sigito Gedos, gimusio praėjus vienuolikai metų po Maironio mirties. Apie ką šis devynių sonetų ciklas? Apie gyvenimą ar mirtį? Be abejonės, apie abu. Juk be gyvenimo nebūna mirties. Bet ar tik apie fizinę Maironio mirtį šešiasdešimt dveji metai po jos rašoma? Maironis mirė 1932 m., o sonetų rašymo laikas 1984-1985 m. Gal Maironio tėvynės ir tautos idėja yra jo laikas, išplitęs, prasitęsęs ir po šio paskutiniojo titano, kaip 1987

metais straipsnyje Maironį apibūdino Sigitas Geda, mirties? Jei ne apie fizinę mirtį, ar nebus tik apie užmarštį? Žmogaus ir jo idealų?

Nepaisydama rimto nagrinėjimo nyru į savo pirmo įspūdžio debesį. Ir pamirštu, kaip ir kiti, abu poetus.

Pirmoji eilutė kalba, kad šis eilėraštis yra apie savęs ieškojimą, supratimą. Gal net pasimetimą. Gyvenimas kaip pasaka yra tik dar viena iliuzija, kurioje egzistuojame. Jei gyventi ir egzistuoti nėra tas pat. Atrodo, kad su tuo, kas tave kontroliuoja, kas lemia tavo gyvenimą, norėtum susitikti ir paklausti, kodėl ši pasaka taip graudžiai sugalvota? Vientvė lyg užrakintas kambarys, raktus turi kitas žmogus, kuris vieną dieną pasirodys ir išgelbės. Atmenu, kai vaikai maudėmės jūroje ir pamatydavome plaukiančias medūzas, norėdavome jas paimiti, o tėvai iš tolo šaukdavo, kad jų neliestume. Kas būtų nutikę? Blogiausiu atveju būtume patyrę, kad jos nudegina, tik kur medūzų uostas? Ar jos turi namus, į kuriuos galėtų sugrįžti. Bet gal čia ir yra grožis, kad įprastų namų neturi ir jas jūra išplauna į krantą? Gal medūzos yra kaip žmonės, užstrigę siaubo plote bandydami išplaukti laisvėn, t. y. sugrįžti į jūron? Dangus virš jos kaip kupolas su sakalu mėlynsparniu iš Putino poezijos. Nepritapusio, neradusio sau vietos, visų pamiršto, niekam nereikalingo. Savo dideliais ir galingais sparnais jis skrajoja padangėmis. Niekas jo neras, nesulauks grįžtančio išdidaus paukščio, ir jo ar tavo siela, atitrūkusi nuo kūno, plaukios tarp medūzų jūroje, skrajos tarp paukščių mėlynsparnių padangėje, ilgėdamasi ramybės. Jos nėra nei regėjusi, nei girdėjusi. Tik vienas juodas garnys iš vaikystės aukštumų, kur niekas jo negali pasiekti. Aš žiūrėdavau į šį didelį pasaulį dieną naktį, kur kiekvienas žmogus, gyvūnas, snaigė ir lietaus lašelis yra kitoks. Visi turėdavo savo paskirtį, bet tik ne aš, dar ne, kol stebėdavau krintančius medžių lapus, pirmuosius bučinius, kaip vaikai žaidžia gatvėse su pirmuoju sniegu, dar nepatyrę jokių rūpesčių, nesupratę, kas bus ateityje. Ir man gaila šio pasaulio. Ne pasaulio – savęs, kad tik stebėdavau ir pati nieko nepatirdavau. Bet gal taip ir geriau, nesutečiau šio pasaulio žiūrėdama pro nepastebimo kambario langą. Mano kapas yra tik mano kapas. Aš pati jį sau susikūriau. Niekas jo nelanko, niekas net nežino, kad jis egzistuoja. Taip užsidariau duris ir nebemoku jų atverti. Pamenu tik tarp debesų išnyrantį juodą garnį, neradusį sau vietos kaip ir aš. Baigiu sutapti su nesibaigiančia erdve, kurioje jausmai ir žvaigždės, dar medūzos, sakalas, paukščiai mėlynsparniai, juodas garnys, namai, tėvynė. Tai daugiau negu prisiminimai, kurie sugražina į kelią. Pro kapo tarpelį jau matau šviesą, jos siekiu, kad vėl juodoji skylė nepasiglemžtų kaip permatomo deimanto, kad liktų lapas, tirptų sniegas saujoj. Ir vėl kas pakels ir užrašys: „*Maironis yra tikras mūsų poezijos perlas. Jis vienas iš pavėlavusių milžinų. Maironį galime senu daugelio tautų papročiu dėti po pagalve*

sergančiam žmogui ir dovanoti jaunavedžiams. Juk jo poezija, tai proveržis gražiausių, dieviškų žmogaus galių“ (1,41).

Nors Maironis ir mirė fiziškai, bet poezija jį pergyveno ir gaivino Lietuvą, suteikdama vilčių. Ir dėl Maironio mes esame tokie, kokie esame: laisvi, nepriklausomi, kūrybingi, bet ir nusivylę ar labai praktiški. Jis tvyro ore, kuriuo kvėpuojame ar giedame, kad pasijustume vėl vieningi.

Apie kūrėjo vieatvę ir telkiančią vienybę yra šis Sigitos Gedos ciklas, išpranašautas, nesakau, kad sukurtas penkeri metai iki tėvynės Nepriklausomybės atkūrimo, trečiąkart Aktu įteisintos. Tekstas su literatūriniais intertekstais: kūrėjo vieatvė, užauginusi tautą telkiančių tekstų, kurie giedami ir giedoti ne tik per Vasario 16-osios minėjimus, bet ir tremtinių vagonuose, miškuose ir vėl prie atstatomų paminklų, vieatvė kaip išmesto į atskirties salą Robinzono Kruzo, bet sala ne tik baudė, bet ir glaudė, o Danieliaus Defo veikėjo prototipas po išgelbėjimo ilgesingai žiūrėdavo į jūrą, kol vėl apsisprendė sugrįžti į salą; Vinco Mykolaičio-Putino „Margi sakalai“, sukurti 1922 metais, ir juos Maironis suspėjo perskaityti – tie simboliniai paukščiai – „toks poeto vaizduotės kūrinys, kuriam rūpi ne pasaulio konkretybė, o vidinis nusiteikimas“ (2, 159) – taip veržėsi į aukštį, kol jie dar negrįžę į aptemusią žemę, lieka viltis, kad jie ir nežuve; juodas garnys – invazinis paukštis, net poezijoje retesnis už juodą varną, mirties ar karo pranašą; nelaikyti net lapo saujoj – tai neišsinešti po fizinės mirties nieko materialaus. Bet ir palikti nesuteptą žvilgsnį į didelį pasaulį ir kelti tris svarbiausius retorinius klausimus ne tik Maironio poezijos skaitytojui: „Kur namai? Tėvynė? Kur sakalai?“ Kas ieško atsakymų, to ir gyvenimas kaip pasaka. Ne vien pagal Henriką Radauską, kurio eilėraščio (3,33) iš 1935 metais išleisto pirmojo rinkinio „Fontanas“ Maironis jau neperskaitė, bet šio ciklo kūrėjas Sigitas Geda ir ne kartą skaitęs. Graudžiai šviesus sonetas apie Maironį, ir aš pabandžiau jį atrakinti.

Dar daug žmonių vers, rakins Maironio duris: 1968 metais Vanda Zaborskaitė iškėlė prie jų trispalvę (monografija „Maironis“), Sigitas Geda šiuo ciklu ir toliau šventė 120 poeto gimtadienį, dar po dvejų metų – pratęsė temą straipsniu „Paskutinysis iš titanų“ (1987) ir kalbino monografijos autorę Vandą Zaborskaitę, kas jai esąs Maironis. Profesorė atsakė: „Jis yra labai daugelio dalykų pradžia, pagrindas ir ištakos. <...>Be Maironio savo poezijos negalime įsivaizduoti.“ (3, 584, 585).

Ir aš skaičiau, atpažindama ir savo emociją, ir Maironį, 160-tą rudenį nuo jo gimimo.

Šaltiniai

1. Geda, Sigitas. Ovalas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015, p. 319.
2. Mykolaitis, Vincas-Putinas. Viršūnės ir gelmės, Vilnius: „Vaga“, 1981, p. 38.
3. Radauskas, Henrikas. Lyrika, Vilnius: „Vaga“, 1980, p. 33.

Literatūra

1. Geda, Sigitas. Paskutinysis iš titanų, in: Ežys ir Grigo ratai. Vilnius: „Vaga“, 1989, p. 33-42.
2. Zaborskaitė, Vanda. Vincas Mykolaitis-Putinas. Margi sakalai, in: Vanda Zaborskaitė. Eilėraščių menas, Vilnius: „Tyto alba“, 2002, p. 157-166.
3. Zaborskaitė, Vanda. Šviesa, kuri ateina iš šaknų. Pokalbis su Sigitu Geda, in: Tarp istorijos ir dabarties. Literatūra, atsiminimai, publicistika, Vilnius: „Tyto alba“, 2002, p.570-589.